

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО – НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Троніцька Тетяна Костянтинівна

**ІНКЛЮЗИВНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
КРИЗИ КРАЇН АФРИКИ**

спеціальність 051 Економіка
освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ЕМЕзм-21
Троніцька Тетяна Костянтинівна

підпис

Науковий керівник:
ст.викл. Герман Л.Т.

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

Тернопіль – 2024

Анотація

Троніцька Т. К. Інклюзивні методи подолання соціально-економічної кризи країн Африки. – Рукопис. Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 051 «Економіка», освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка» . Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

У роботі охарактеризовано сутність і класифікацію соціально-економічної кризи; досліджено причини виникнення соціально-економічної кризи; вивчено теоретичні засади соціально-економічних криз та їх вплив на суспільство і економіку; проведено аналіз механізмів та інклюзивних методів подолання соціально-економічної кризи у розрізі інституційного і правового регулювання соціально-економічних процесів; проаналізовано інклюзивні методи управління для подолання кризових явищ країн Африки; розроблено напрями удосконалення механізмів подолання соціально-економічної кризи.

Annotation

Tronitska T. K. Inclusive methods of overcoming the socio-economic crisis in Africa - Manuscript. Research for the educational degree "Master" in specialty 051 "Economics", educational and professional program "International Economics". Western Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

The work characterizes the essence and classification of the socio-economic crisis; investigates the causes of the socio-economic crisis; studies the theoretical foundations of socio-economic crises and their impact on society and the economy; analyzes the mechanisms and inclusive methods of overcoming the socio-economic crisis in the context of institutional and legal regulation of socio-economic processes; analyzes inclusive management methods for overcoming the crisis in African countries.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретико-концептуальні засади соціально-економічної кризи.. ..	6
1.1.Сутність та класифікація соціально-економічної кризи.....	6
1.2.Причини виникнення соціально-економічних криз.....	12
1.3.Теоретичні засади соціально економічних криз та їх вплив на суспільство і економіку.....	15
РОЗДІЛ II. Аналіз механізмів та інклюзивних методів подолання соціально-економічної кризи країн Африки	20
2.1.Інституційне і правове регулювання соціально-економічних процесів країн Африки	20
2.2. Аналіз інклюзивних методів управління для подолання кризових явищ країн Африки	26
РОЗДІЛ III. Напрями удосконалення механізмів подолання соціально-економічної кризи країн Африки	31
3.1. Вплив інклюзивних політик на економічне зростання та соціальний розвиток.....	31
3.2. Шляхи вдосконалення діяльності міжнародних та державних інституцій для подолання соціально-економічної кризи.....	34
Висновки.....	38
Список використаної літератури.....	41

ВСТУП

Соціально-економічна криза в країнах Африки є однією з найактуальніших проблем сучасного світу. Нерівномірний розвиток економіки, високий рівень безробіття, бідність, слабкі соціальні інститути та неефективне управління створюють серйозні виклики для континенту. У цьому контексті дедалі більшого значення набуває застосування інклюзивних методів, які можуть сприяти не тільки економічному зростанню, але й соціальній стабільності та зменшенню нерівності.

В загальному сучасний етап розвитку світової економіки орієнтується саме на впровадження пріоритетів інклюзивного розвитку, тому, як і зарубіжні, так власне і українські науковці активно вивчають теоретичні і прикладні аспекти цієї проблематики. Основи такої теорії інклюзивного розвитку здебільшого розроблені іноземними дослідниками, такими як Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон, Е. Райнерт, Дж. Подеста, Р. Болінг, С. Голандер та інші. Важливо, також, відзначити дослідження і серед українських вчених, таких як: В. Гейця, О. Прогнімака, І. Іващук, І. Манцурова, М. Мельник, Е. Лібанової, Л. Герман, Л. Федулової, Я. Жаліла.

У документах Світового банку, такі поняття як «інклюзивний розвиток» та «інклюзивне зростання» описується не тільки як саме швидке економічне зростання, але й як стабільний процес, який охоплює всі сектори економіки, залучаючи значну частину трудових ресурсів країни. В.М. Гейт зауважує, що інклюзивний розвиток – це такий ж економічний розвиток, який забезпечує участь усіх суб'єктів у процесі економічного зростання. Саме цей процес забезпечує стабільні темпи економічного зростання з підвищенням рівня життя населення та умов, які сприяють підвищенню якості життя людей.

Абсолютно усі групи населення беруть участь у створенні можливостей, розподілі вигоди від розвитку та в процесі прийняття будь-яких рішень, що узгоджуються з ідеями лібералізації та демократичного капіталізму. Це відображає розподіл усіх повноважень та ролі основних суб'єктів у рамках демократичних моделей капіталізму. За винятком інклюзивної моделі

економічного розвитку, що широко впроваджує багатство країн світу, збільшує соціально-економічну нерівність, загострюється проблема абсолютної бідності, значна частина населення залишається поза процесом створення ВВП і, відповідно, забезпечується й сам доступ до суспільних благ. Поглиблення нерівності обмежує доступ до фінансових ресурсів та можливості інвестування в освіту, що в результаті може уповільнити розвиток людського капіталу та знизити продуктивність праці.

Актуальність дослідження інклюзивних методів подолання соціально-економічних криз обумовлена тим, що традиційні підходи до економічного розвитку часто не враховують потреб вразливих верств населення, що призводить до загострення нерівності. Інклюзивні методи ставлять на меті не лише забезпечення економічного зростання, але й створення умов для рівного доступу до економічних ресурсів, підвищення рівня життя, розширення можливостей для жінок, молоді та маргіналізованих груп населення.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та аналіз інклюзивних методів подолання соціально-економічної кризи в країнах Африки, а також розробка рекомендацій щодо їх впровадження з метою забезпечення стійкого розвитку.

Для досягнення мети у роботі виконуються такі завдання:

- аналіз соціально-економічних криз в країнах Африки та визначення основних чинників, що сприяють їх виникненню та поглибленню;
- вивчення теоретичних основ інклюзивного розвитку та окреслення його ключових принципів та механізмів;
- оцінка ефективності існуючих інклюзивних методів подолання кризових явищ на прикладі окремих африканських країн;
- ідентифікування проблем та бар'єрів на шляху впровадження інклюзивних підходів в умовах соціально-економічних криз;
- розробка рекомендацій для урядів країн Африки та міжнародних організацій щодо інтеграції інклюзивних методів у стратегії розвитку.

Дослідження цієї теми є надзвичайно актуальним, оскільки соціально-економічні кризи в Африці не тільки гальмують розвиток континенту, але й створюють загрозу для самої міжнародної безпеки. Стійке подолання криз можливе лише за умов, коли економічні реформи враховують інтереси всіх верств населення, забезпечуючи доступ до освіти, охорони здоров'я та економічних ресурсів. Інклюзивні методи пропонують перспективу створення справедливішого суспільства, де кожен має можливість брати участь у соціально-економічному розвитку.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗААСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

1.1. Сутність та класифікація соціально-економічної кризи

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується збільшенням масштабів і глибини деструктивних явищ у всіх аспектах людського життя – від збереження стабільності суспільних інституцій до задоволення потреб окремих осіб. У сфері економіки ці явища проявляються особливо чітко, самовідтворюється, поширюється на різні рівні економічних систем і веде до значних геополітичних змін. Кризові явища часто мають глобальний і системний характер. Водночас більший і зворотний вплив – це є деструктивні суспільні процеси, які сприяють підвищенню нестабільності в економіці. Економічні кризи стали постійною частиною суспільного життя. Збільшення частоти та масштабів кризових явищ призвело до зростання інтересу науковців до аналізу причин їх виникнення, механізмів розвитку та шляхів їх запобігання. Вивчення природи та засобів протидії економічним кризам як напрямок наукових досліджень є надзвичайно широким через їх різноманітність, що підкреслює актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Соціально-економічна криза – це комплексне явище, яке виникає через порушення рівноваги між соціальними та економічними процесами в країні чи регіоні. Вона є наслідком або каталізатором системних збоїв у функціонуванні економіки та суспільства, що призводить до погіршення матеріальних умов життя населення, соціальної напруженості, а також сповільнення чи навіть стагнації економічного розвитку.

Криза виникає тоді, коли економічні, соціальні та політичні механізми не здатні забезпечити стійке функціонування суспільства, яке відповідає його базовим потребам. Це часто відбувається в умовах різких змін, як-от глобальні фінансові потрясіння, політична нестабільність, природні катастрофи, збройні конфлікти чи інші негативні явища, які виводять економіку зі стану рівноваги.

Вивченню сутності, природи та механізмів виникнення кризи присвячено значну кількість наукових робіт як вітчизняних, так звійсно, і зарубіжних дослідників. Серед них дійсно варто виділити праці таких науковців: Л. Бальцерович, Л. Бартон, О. Бленчард, В. Івантер, А. Ілларіонов, Г. Кальво, Д. Кауфман, Дж. Кейнс, М. Кондратьєв, Я. Корнай, П. Кругман, Т. Мальтус, К. Маркс, С. Мілль, Б. Пінто, Е. Поротті, Д. Рікардо, А. Ослунд, Дж. Сакс, П. Самуельсон, А. Сміт, М. Шафр, Ю. Хабермас, Й. Шумпетер, В. Ширмер. Значний внесок зроблено й українські вчені: М. Туган-Барановський, Є. Варга, Б. Гаврилишин, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Дорогунцов, І. Жилиєв, М. Кизим, Є. Коротков, С. Меншиков, І. Лукінов, С. Мочерний, Ю. Пахомов, В. Черняк, М. Чумаченко [3].

Значну увагу ці науковці приділили дослідженню циклічних криз. Однією з відомих праць є робота науковця М. Туган - Барановського «Періодичні промислові кризи. Історія англійських криз. Загальна теорія криз» (1923 р.). Варто зазначити, що більшість наукових робіт зосереджена на вивченні циклічності та причини її виникнення. Серед таких причин називають: недостатність виробництва, перевиробництво, зміни економічної кон'юнктури, накопичення структурних диспропорцій, особливості монетарної динаміки, дисбаланс цін на товарних і фінансових ринках, а також впровадження інновацій. Однак наприкінці ХХ століття стали частішими кризи, які не були раніше виявленими закономірностями і не пов'язані з традиційними причинами циклічності. Такі кризи пояснюють помилками в економічній політиці, випадковими подіями у функціонуванні фінансових інструментів, кризовими очікуваннями економічних агентів та впливом новин на економічні процеси. У зв'язку з цим виникла концепція «чорного лебедя», яка пояснює роль випадкових подій у порушенні звичних економічних тенденцій.

Виходячи з цього, ось які основні характеристики соціально-економічної кризи можна виділити:

1. Економічний спад: однією з ключових характеристик соціально-економічної кризи є значне скорочення економічної активності. Це може виражатись у зниженні виробництва, збільшенні безробіття, скороченні внутрішнього та зовнішнього попиту, зменшенні інвестицій, падінні ВВП та інших економічних індикаторів. Така ситуація веде до погіршення життєвого рівня населення і зростання соціальної незадоволеності.
2. Зростання рівня безробіття: погіршення економічної ситуації зазвичай супроводжується зростанням соціальної напруженості. Люди втрачають роботу, стають менш захищеними соціально, що може призвести до протестів, страйків, а також зростання злочинності. Це може також підсилити політичну нестабільність, що створює замкнене коло проблем.
3. Інфляція та валютні кризи: під час соціально-економічних криз зростає ризик інфляції, коли держава втрачає контроль над економічними процесами. Падіння національної валюти, дефіцит товарів, зростання цін на енергоносії та продукти першої необхідності лише поглиблюють кризові явища [18].

Соціально-економічна криза є багатовимірним явищем, яке охоплює як економічні, так і соціальні аспекти, тому вона характеризується глибокими структурними порушеннями в економіці, що призводять до масових скорочень робочих місць, зниження життєвого рівня населення, зростання соціальної напруженості та втрати довіри до державних інституцій. Для подолання таких криз необхідні комплексні заходи, що включають не лише економічні реформи, але й соціальні програми, спрямовані на захист найбільш вразливих верств населення.

Соціально-економічні кризи мають комплексну природу, і їх причини часто взаємопов'язані. Виділяють кілька основних факторів, які можуть призводити до виникнення соціально-економічних криз:

- економічні дисбаланси;

- політичні та соціальні фактори;
- непередбачувані природні та техногенні катастрофи;
- глобалізація;
- екологічні проблеми.

Також, соціально – економічні кризи класифікують за різними критеріями (Рис.1.1).

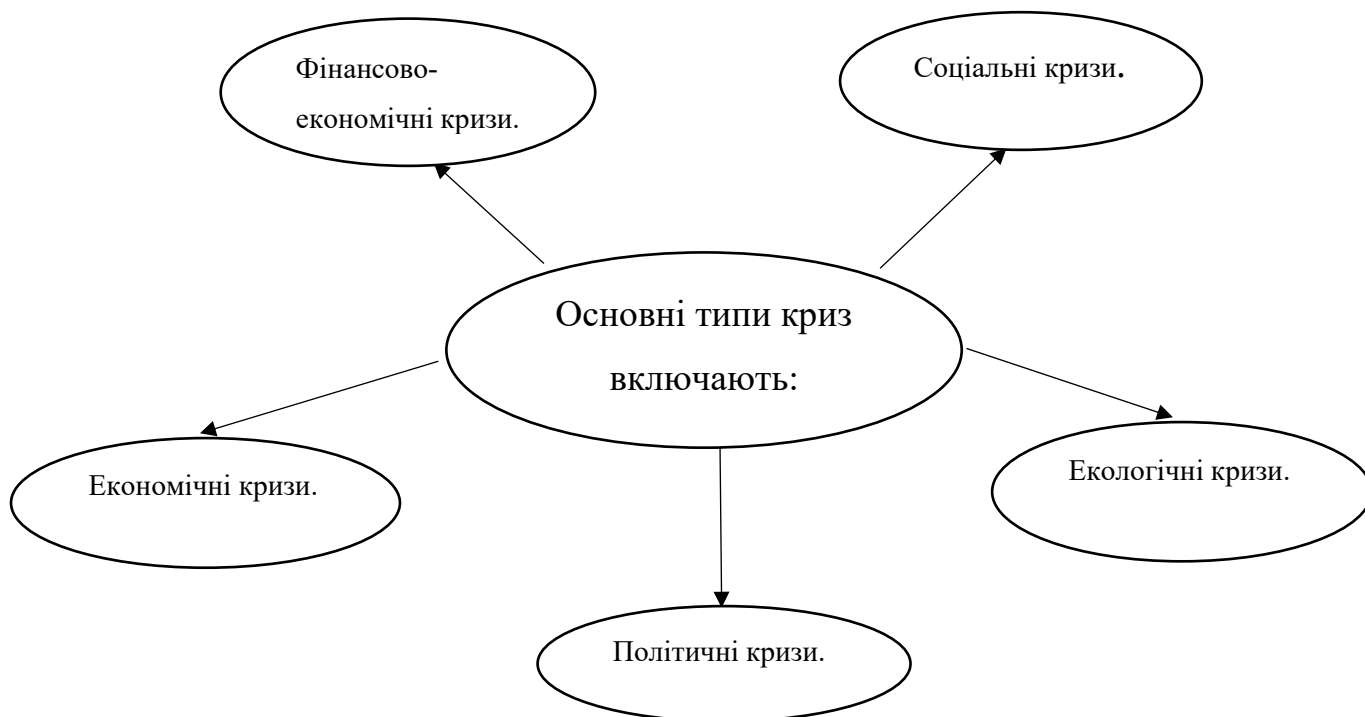

Рис. 1.1. Основні типи криз.

Джерело: побудовано автором.

Соціально-економічні кризи виникають через комплекс взаємодіючих факторів, серед яких економічні дисбаланси, політична нестабільність, зовнішні шоки, екологічні проблеми та соціальна нерівність. Кризи можуть бути різного типу – фінансові, соціальні, політичні, економічні або екологічні – і кожна з них має свої характерні причини та наслідки. Комплексне розуміння цих факторів допомагає краще підготуватися до подолання кризових явищ та мінімізації їхніх наслідків.

Соціально-економічні кризи мають глобальний характер, але їх прояви та причини варіюються в залежності від регіональних особливостей. Регіони світу стикаються з різними викликами, які формують специфіку їхніх криз.

Особливо гостро кризи проявляються в Африці через її особливі історичні, економічні та соціальні фактори. Африка є регіоном з складними соціально-економічними викликами, і її кризи мають ряд унікальних особливостей (Табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Соціально-економічні виклики	Опис	Приклад
Залежність від сировинних ресурсів	Більшість африканських країн економічно залежать від експорту сировини, зокрема нафти, газу, мінералів, сільськогосподарської продукції (кава, какао, бавовна). Така залежність від коливань цін на світових ринках робить економіки вразливими до зовнішніх шоків, що може призводити до глибоких соціально-економічних криз.	Нігерія та Ангола, де падіння цін на нафту у 2014 році призвело до значного зниження доходів і соціально-економічних потрясінь.
Політична нестабільність і збройні конфлікти	В багатьох африканських країнах політична нестабільність є ключовим фактором, який посилює соціально-економічні кризи. Корупція, неефективне управління, внутрішні збройні конфлікти та громадянські війни перешкоджають економічному розвитку та посилюють бідність.	Конфлікти в Південному Судані та Демократичній Республіці Конго значно ускладнили відновлення економіки та спричинили масову бідність і міграційні кризи.

Сільське господарство та продовольча криза	Велика частина економіки Африки залишається агарарною, і значна кількість населення залежить від сільського господарства. Часті засухи, зміни клімату та низька продуктивність сільськогосподарських угідь призводять до продовольчих криз і масового голоду.	Сахельський регіон регулярно стикається з проблемами голоду через засухи та зниження врожайності.
Економічні виклики	Зміни клімату мають особливо руйнівний вплив на економіку Африки. Засухи, опустелювання, ерозія ґрунтів та зниження водних ресурсів знижують продуктивність сільського господарства і призводять до внутрішніх міграцій, посилюючи соціально-економічні проблеми.	Розширення пустелі Сахара створює загрозу для багатьох країн регіону, таких Чад, Нігер і Малі.

Джерело: побудовано автором.

Соціально-економічні кризи мають різні прояви в залежності від регіону. В Африці особливості криз пов'язані з історичною нерівністю, політичною нестабільністю, залежністю від сировинних ресурсів та екологічними викликами. Щоб успішно подолати ці кризи, африканським країнам необхідно інвестувати в диверсифікацію економіки, розвиток соціальної інфраструктури та покращення управління ресурсами.

1.2. Причини виникнення соціально-економічних криз

Криза — це критичне загострення симптомів, що створює загрозу основним цінностям та інтересам, адже вона виникає як раптова поява

небезпечних ситуацій, які не можуть бути вирішені за допомогою звичайних підходів і технологій, що фактично застосовуються для розв'язання. М. І. Туган-Барановський, вивчаючи «промисловий цикл», висунув теорію, яка пов'язує циклічність насамперед з «періодичним створенням нового основного капіталу», підкреслив ключову особливість циклів — коливання інвестицій [7].

Соціально-економічні кризи виникають внаслідок різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників, які порушують баланс між економічними та соціальними процесами в країні. Вони можуть бути спричинені комплексом економічних, політичних, соціальних та екологічних факторів, які взаємодіють між собою та створюють умови для кризи. Нижче розглянемо основні причини виникнення соціально-економічних криз.

1. Економічні причини.

Капіталістичні економіки розвиваються циклічно, чергуючи періоди підйому та спаду. У фазі підйому збільшується виробництво, зайнятість і прибутки, але з часом ринок може перенасититись товарами, що призводить до перевиробництва, зниження попиту, скорочення виробництва та безробіття. Цей процес викликає економічний спад, що може перерости у кризу. Різкі зміни рівня інфляції та дефляції можуть викликати економічну кризу. Інфляція веде до знецінення грошей, зниження купівельної спроможності населення та зростання витрат на виробництво. Дефляція, своєю чергою, може спричинити скорочення економічної активності через зниження цін і прибутків, що стимулює зменшення інвестицій. Зовнішньоекономічні фактори, такі як зміни світових цін на сировину або товари, можуть викликати соціально-економічні кризи. Наприклад, різке падіння цін на нафту або інші важливі експортні товари може скоротити доходи держави, що негативно впливає на внутрішню економіку. Фінансові кризи виникають через порушення в банківському секторі або на фінансових ринках. Низька ліквідність банків, крах фондових ринків або банкрутства великих фінансових інституцій можуть спричинити

нестабільність в економіці, призводячи до масового скорочення робочих місць, зниження інвестицій та економічного спаду [9].

2. Політичні причини.

Політична нестабільність або слабе урядування можуть призводити до погіршення соціально-економічної ситуації. Корупція, непрозорість державних рішень, неефективне управління ресурсами спричиняють економічні проблеми, такі як скорочення інвестицій, зменшення продуктивності та збільшення витрат на управління державою. Війни та внутрішні конфлікти значно підривають економічний потенціал країни. Вони руйнують інфраструктуру, зменшують виробничі потужності, призводять до втрати людського капіталу та відлякують інвесторів. Це також створює соціальні наслідки, такі як масова міграція та зростання безробіття. Слабка законодавча база, неефективні судові системи або неспроможність уряду забезпечувати основні послуги, такі як охорона здоров'я та освіта, можуть викликати недовіру населення до влади та спричинити соціально-економічну кризу.

3. Соціальні причини.

Однією з ключових причин соціально-економічних криз є високий рівень нерівності. Нерівномірний розподіл багатства та ресурсів між різними групами населення призводить до зростання соціальної напруженості, відсутності можливостей для широких верств населення і, як наслідок, до економічного застою. Безробіття є серйозною проблемою для економіки, оскільки веде до зниження рівня життя населення, скорочення споживання та збільшення соціальної напруги. Високий рівень безробіття часто є провісником соціально-економічної кризи. Швидке зростання чисельності населення, особливо в умовах відсутності інфраструктури та соціальних послуг, створює додаткове навантаження на економіку і може призвести до соціально-економічної нестабільності. Навпаки, скорочення кількості населення або старіння також створюють виклики для економіки, зокрема через зменшення робочої сили та зростання витрат на соціальне забезпечення.

4. Екологічні причини.

Природні катастрофи, такі як землетруси, повені, засухи або пожежі, можуть спричинити серйозні економічні та соціальні наслідки, особливо в країнах, де економіка залежить від сільського господарства. Зміни клімату також призводять до скорочення врожайності та ресурсів, що викликає продовольчі кризи та міграційні потоки. Неврегульоване використання природних ресурсів, таких як ліси, вода або енергія, може призвести до їх виснаження, що в довгостроковій перспективі призводить до економічних проблем і зниження якості життя населення.

5. Глобальні причини.

Глобалізація створює умови для швидкого поширення криз через взаємозалежність економік. Фінансові кризи або економічні потрясіння в одній країні можуть мати ланцюгову реакцію на світову економіку. Наприклад, світова фінансова криза 2008 року почалася в США, але швидко поширилася на інші країни, викликаючи глобальну рецесію. Масова міграція через політичні, соціальні або економічні причини створює додатковий тиск на держави, приймаючи мігрантів. Це може призвести до перевантаження соціальних систем, зростання безробіття і загострення соціальних конфліктів [16].

Кризові явища мають різноманітний та багатofакторний характер, що обумовлено як внутрішніми (ендогенними), так і зовнішніми (екзогенними) причинами. До ендогенних факторів належать: відтворювальні та структурні — зміна фази відтворювальних циклів і відповідні зміни в економічній структурі, зміни передових галузей; інституційні та організаційно-економічні — необхідні зміни у формах власності, ринкових інститутах, організації виробництва та управління; державно-економічні та кон'юнктурні — необхідні корекції форм і методів державного регулювання з показниками стабільних змін у кон'юктурі; зовнішньоекономічні — вплив світових криз, потрясінь у пов'язаних економіках, зміни у зовнішній торгівлі, посилений зовнішній борг тощо.

Соціально-економічні кризи виникають через комплекс взаємодіючих чинників, серед яких економічні, політичні, соціальні, екологічні та глобальні фактори. Розуміння цих причин дозволяє краще підготуватися до можливих кризових явищ і розробити стратегії для їх подолання [12].

1.3. Теоретичні засади соціально економічних криз та їх вплив на суспільство і економіку

Основною характеристикою світу, в якій економічна теорія містить комфорт, є рівновага і стабільність. У такій рівновазі немає різких змін або конфліктів між старим і новим. Стабільність символізує процвітання, спокій, стійкість і впевненість. Кожна система прагне до стабільного стану та намагається уникнути хаосу. Однак закони діалектики свідчать про протилежне. Стабільність не можна існувати без хаосу і криз. Стабільність і криза є постійними антагоністами в процесі розвитку будь-якої системи.

Теоретичні підходи до аналізу соціально-економічних криз відображають різні погляди на природу, причини та наслідки кризових явищ у суспільстві та економіці. Кожен із теоретичних підходів пропонує своє пояснення того, як і чому виникають соціально-економічні кризи, а також як вони впливають на різні сектори суспільства. Теоретичні засади соціально-економічних криз охоплюють широкий спектр наукових концепцій та підходів, які пояснюють причини, розвиток і наслідки кризових явищ у суспільстві. Вивчення цих засад є важливим для розуміння природи криз, їхнього впливу на різні аспекти економіки та соціальної структури, а також для вироблення ефективних стратегій управління кризами та їх подолання.

1. Класичні теорії соціально-економічних криз

1.1. Теорія циклів економічного розвитку (Ж. Кондратьєв, К. Маркс)
Ця теорія стверджує, що економічні кризи є невід'ємною частиною циклічного розвитку капіталістичної економіки. Основна ідея полягає в тому, що економіка проходить через фази підйому, стагнації та спаду, і кожна з цих фаз супроводжується певними соціально-економічними явищами. Кризи

виникають на стадії спаду, коли перенасичення ринку товарами, падіння прибутковості та скорочення виробництва ведуть до економічного колапсу.

1.2. Маржиналістська теорія (А. Маршалл, Л. Вальрас)

Ця теорія зосереджується на впливі попиту та пропозиції на виникнення економічних криз. Згідно з маржиналістським підходом, дисбаланс між попитом і пропозицією призводить до економічних спадів. Якщо попит знижується через зниження купівельної спроможності або зміну споживчих вподобань, це спричиняє скорочення виробництва та зростання безробіття, що може перерости в економічну кризу.

1.3. Теорія ефективного попиту (Дж. М. Кейнс)

Згідно з цією теорією, кризи виникають через недостатній попит на товари та послуги, що веде до зниження виробництва та безробіття. Кейнс підкреслював важливість державного втручання для стимулювання сукупного попиту через державні витрати та інвестиції. Кризи, за Кейнсом, є наслідком неефективної економічної політики, яка не забезпечує достатнього рівня інвестицій і споживання [1].

2. Сучасні теорії соціально-економічних криз

2.1. Інституційна теорія (Д. Норт, Т. Веблен)

Інституційний підхід наголошує на важливості суспільних і політичних інститутів у виникненні та подоланні криз. Згідно з цією теорією, економічні кризи можуть бути результатом слабкості або неефективності державних і економічних інститутів. Наприклад, корупція, непрозорість у прийнятті рішень, недосконалість правової системи можуть викликати соціально-економічну нестабільність.

2.2. Теорія глобалізації (У. Бек, Т. Фрідман)

Теорія глобалізації стверджує, що сучасні економічні кризи виникають через високий рівень інтеграції світових економік. Глобалізація посилює залежність країн одна від одної, тому кризи, які починаються в одній країні, можуть швидко поширюватися на інші. Наприклад, світова фінансова криза 2008 року,

що почалася в США, призвела до економічних потрясінь у багатьох країнах, особливо тих, що мають слабкі економічні інститути.

2.3. Теорія сталого розвитку

Ця теорія підкреслює необхідність гармонійного поєднання економічного зростання з соціальним та екологічним розвитком. Економічні кризи можуть виникати через нерозумне використання природних ресурсів або недооцінку соціальних чинників, таких як нерівність чи бідність. Згідно з цією теорією, економіка, яка орієнтована лише на зростання, а не на розвиток, стає вразливою до криз.

3. Вплив соціально-економічних криз на суспільство

3.1. Зростання соціальної напруги

Кризи часто супроводжуються зниженням рівня життя населення, що викликає соціальне невдоволення. Зростає нерівність, підвищується рівень безробіття, що може призводити до соціальних заворушень, страйків і протестів. Особливо це стосується країн з високим рівнем нерівності або слабкими соціальними системами [15].

3.2. Деградація соціальних інститутів

Тривалі економічні кризи підривають довіру населення до державних і соціальних інститутів, таких як освіта, охорона здоров'я, правова система. Люди втрачають впевненість у тому, що держава може забезпечити їхні основні потреби, що веде до зростання політичної нестабільності та підвищення популістських настроїв.

3.3. Погіршення умов життя найбільш вразливих верств населення.

Під час соціально-економічних криз найбільш страждають вразливі верстви населення, зокрема малозабезпечені, безробітні, пенсіонери, мігранти. У багатьох випадках кризи призводять до зростання рівня бідності, збільшення кількості бездомних та погіршення умов праці.

4. Вплив соціально-економічних криз на економіку

4.1. Зниження економічного зростання

Кризи призводять до скорочення інвестицій, зниження попиту на товари та послуги, що веде до зниження ВВП. Це впливає на всі сектори економіки, включаючи промисловість, фінанси, сільське господарство та послуги. У результаті країна втрачає свій економічний потенціал, що може призвести до довготривалої рецесії.

4.2. Зростання рівня безробіття

Кризи викликають масові скорочення робочих місць, оскільки підприємства змушені скорочувати виробництво або повністю припиняти свою діяльність. Це призводить до збільшення безробіття, зниження доходів населення та посилення соціальних проблем.

Варто ще наголосити, що криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі.

В підсумку, можна сказати, що соціально-економічні кризи є результатом складного поєднання економічних, політичних, соціальних, екологічних та глобальних чинників, які взаємодіють між собою, створюючи умови для глибоких потрясінь у суспільстві та економіці. Основні характеристики соціально-економічних криз включають порушення економічного балансу, зниження рівня життя населення, погіршення соціальних умов і підвищення соціальної напруженості. Основні причини криз можуть бути економічного характеру, такі як фінансові потрясіння, інфляція або дефляція, політичні проблеми, включаючи нестабільність і конфлікти, соціальні чинники, такі як нерівність і безробіття, а також екологічні та глобальні фактори. Особливості соціально-економічних криз у різних регіонах світу демонструють, що кожен регіон має свої унікальні проблеми і виклики. В Африці, наприклад, соціально-економічні кризи часто пов'язані з залежністю від сировинних ресурсів, політичною нестабільністю, високим рівнем бідності, екологічними проблемами та відсутністю достатньої інфраструктури. Вплив соціально-економічних криз на суспільство і економіку є багатогранним. Економічні наслідки можуть включати зниження

виробництва, підвищення безробіття, зменшення доходів та соціальних витрат. Соціальні наслідки можуть включати погіршення якості життя, збільшення соціальної напруженості і політичної нестабільності. Ці фактори взаємодіють, формуючи складні умови, які потребують комплексного підходу до вирішення кризових ситуацій.

Для багатьох африканських країн природні ресурси є основним фактором економічного розвитку, у майбутньому вони можуть стикнутися з серйозними викликами. Це включає незадоволення цілей сталого розвитку через загострення екологічних проблем, загрози для життя людей, зменшення біорізноманіття, низьку ефективність управлінських рішень та труднощі в управлінні доходами, а також скорочення інвестицій [24].

Таким чином, розуміння теоретичних основ соціально-економічних криз є ключовим для розробки ефективних стратегій їх подолання. Глибокий аналіз причин і наслідків криз допомагає визначити пріоритети в політиці та економічних реформах, спрямованих на стабілізацію ситуації та покращення умов життя населення [11].

РОЗДІЛ 2

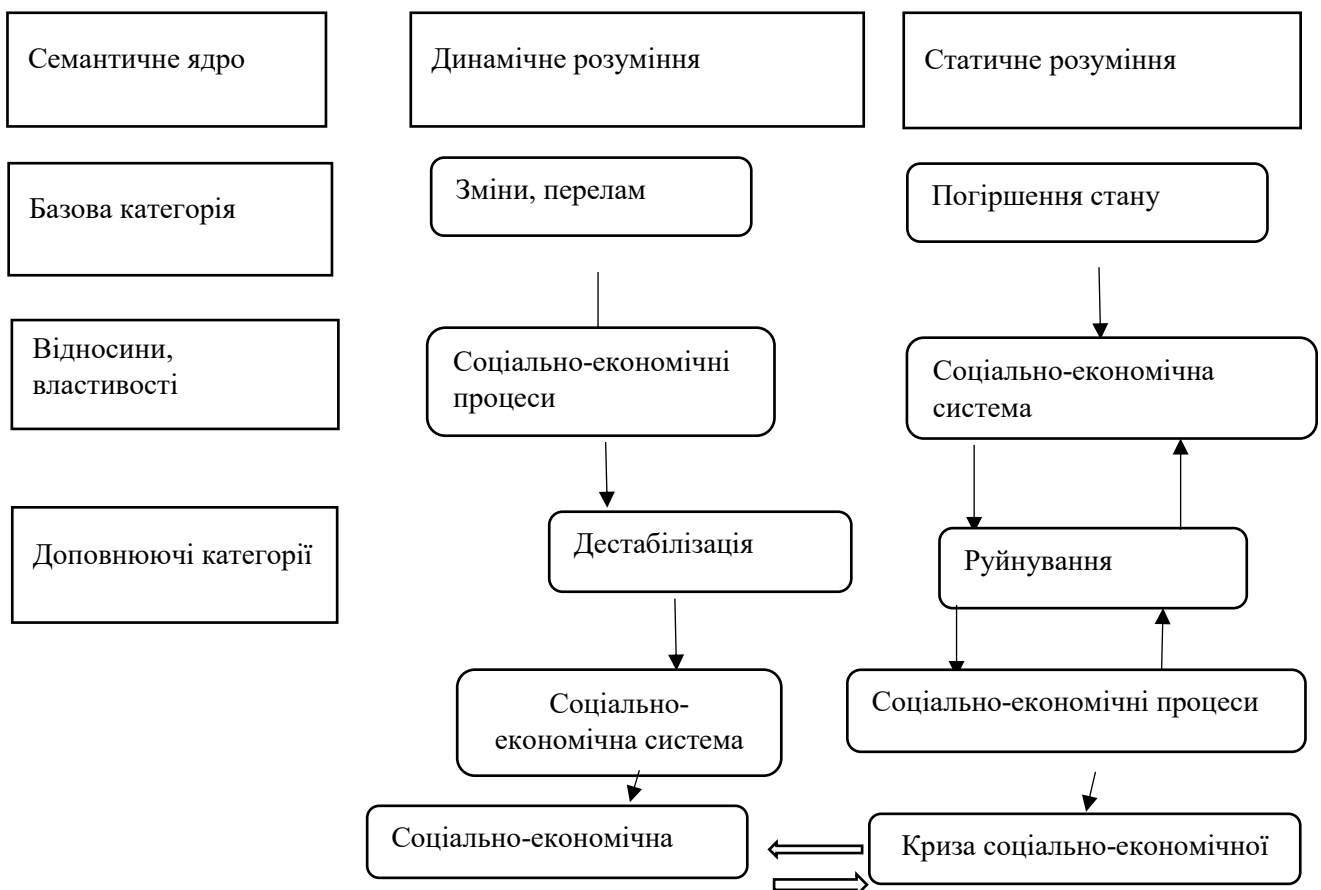
АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ТА ІНКЛЮЗИВНИХ МЕТОДІВ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ КРАЇН АФРИКИ

2.1 Інституційне і правове регулювання соціально-економічних процесів країн Африки

Головною категорією, яка завжди зустрічається в аналізованих визначеннях даного терміну «соціально-економічна криза», є саме категорія соціально-економічної системи, а інколи – економічного стану. Ці дві категорії можна використовувати при статичному підході до самого визначення. Властивості, особливості, відносини та процеси, які всі науковці залучають до формулювання даного поняття є різноманітними від «функціонування» до «руйнування». Також, і застосовуються і додаткові категорії, але вони іноді можуть характеризуватись певними невідповідностями. На основі цього аналізу поняття «криза» та коректного використання саме економічної термінології пропонується ось така структура [9].

Таблиця 2.1

Пропоноване змістове наповнення понять «соціально-економічна криза» та «криза соціально-економічної системи»

Джерело: побудовано автором.

Африка є з одним з тих місць, де багато реформ в кінцевому результаті не досягають своїх очікуваних результатів, хоча все таки в деяких країнах відбуваються незначні покращення. Є ймовірність того, що континент попри все зазнає суттєвих змін, і певні держави вже демонструють позитивне зрушення на шляху до реформ. У 1981 році, після того, як було опубліковано доповідь Світового банку «Доповідь Берга», саме ринково орієнтована політика – така, як лібералізація та дерегуляція ринків, стала активно просуватися в Африці. Спочатку ці реформи зазнали невдач, наступні заходи з реструктуризації створили політичні труднощі для урядів, які їх впроваджували в роботу. Однак попри це, вони усвідомили, що збереження економічного статусу 1980 – х років є зовсім неефективним. Через значні економічні дисбаланси та фінансову нестабільність багато країн Африки стали неплатоспроможними, що змусило їх визнати та прийняти рішення до необхідних змін. Без певних економічних реформ їхня економічна система продовжувала б занепадати, а обсяги виробництва та рівень споживання зменшуватись [6].

Міжнародний валютний фонд у 1997 – х роках зазначає, що темп структурних реформ у Африці значно зріс в період 1986 – 1995 роках, завдяки попередньому десятиліттю. Евангелос Каламіціс, директор Африканського департаменту МВФ, зазначив, що регіон демонструє свої позитивні зміни. Також, це у своїх публікаціях підтверджували і Каллісто Мадаво та Жан-Луї Сарбіб, зазначаючи, що після років економічної стагнації рівень виробництва в регіоні почав зростати дуже швидко. Відповідно до результатів опитування, які були проведені Всесвітнім економічним форумом та Гарвардським інститутом міжнародного розвитку в 1998 році, рівень бізнес-оптимізму в Африці продовжував зростати. Втім, варто зазначити, що середні показники могли досягати значних відхилень в окремих країнах. Наприклад, 5 країн: Екваторіальна Гвінея, Лесото, Уганда, Мозамбік та Маврикій в той час потрапили до числа 25 країн з високими темпами економічного зростання за

період 1990-1995 років, згідно зі звітом, який надав Світовий Банк. Однак серед країн з найнижчими темпами зростання за цей ж період також були країни Африки: Ангола, Камерун, Сьєрра-Леоне та Руанда [4].

Хоча важливо уникати якихось поспішних узагальнень щодо будь-якої африканської країни на основі досвіду інших регіонів, згідно з наведеними вище позитивними звітами. Якщо брати все таки загальну ситуацію в країнах Африки, то Істерлі та Левін в 1995 році вдало назвали цю ситуацію «трагедією зростання», тому що жоден інший регіон світу, що розвивається, не зазнав подібного економічного спаду. Таблиця, яка буде представлена нижче проілюструє показники. Відповідним роком для порівняння обрано саме 1980 рік, адже він приблизно знаменує початок впровадження ринково орієнтованої політики розвитку в даному регіоні. Якого прогресу досягли за цей період? Африканці, які в 1980 році вже перебували на низькому рівні доходів, стали ще бідніші. Інфраструктура занепадає, рівень інвестицій зменшився, вартість самого експорту скоротилась, а іноземні інвестиції (винятком нафтовидобувної Нігерії) залишились на низькому рівні. Зовнішній борг зріс, а уряд країни став ще більш залежним від зовнішньої допомоги.

Таблиця 2.2

Показники економічної діяльності

	1980	1995
Валовий внутрішній продукт (млрд. доларів)	\$293	\$297
ВВП на душу населення (ціни 1987 р.)	\$634	\$507
Валові внутрішні заощадження (у % ВВП)	27%	16%
Валові внутрішні інвестиції (у % ВВП)	23%	19%
Експорт товарів (млрд. доларів)	\$77	\$72
Загальний зовнішній борг (млрд. доларів)	\$84	\$226
Чиста зовнішня допомога (млрд. доларів, ціни 1994 року)	\$13.2	\$16.8
Зовнішня допомога у % від ВВП	2.6 %	6.1%

Чисті прямі іноземні інвестиції	-\$54	\$1.630
Прямі іноземні інвестиції (за винятком Нігерії)	\$685	\$718

Джерело: побудовано автором.

Звісно, що представлені дані далеко не ідеальні, і можливо деякі сектори економіки продемонстрували кращі результати з офіційними економічними показниками в інших країнах. Як було зазначено раніше, деякі держави випереджали свої регіональні значення, особливо з середини 1990-х років. Дані наведені в таблиці показують, що загалом континент перебуває в стані економічної стагнації, тобто за кілька років покращення економічних показників у деяких країнах не змінює цю «похмуру» картину.

Серед декількох спроб узагальнити економічні показники, у таблиці нижче буде наведено два приклади. Перший – був розроблений для дослідження Всесвітнього економічного форуму та Гарвардського інституту міжнародного розвитку, яке оцінювало конкурентоспроможність африканських країн за шістьма критеріями. Але до цього варто поставитись більш скептично, тому що важко звести таке складне поняття, як конкурентоспроможність до одного якогось показника, але це дослідження підкреслить наскільки незначна кількість африканських країн може ефективно конкурувати на світовому ринку.

Таблиця 2.3

Індекси конкурентоспроможності та економічної свободи (1998 р.)

Індекс конкурентоспроможності (1998 р.)		Індекс економічної свободи (1998 р.)	
Високий	48	Переважно безкоштовно	73
Середній	206	Невільні	393
Низький	160	Репресовані	117
Поза рейтингом	186	Не оцінено	17

Джерело: побудовано автором.

З точки зору соціально-економічного розвитку, як ми знаємо, африканський континент є одним із найскладніших регіонів світу. Саме він відзначається своєю величезною різноманітністю країн з високим рівнем розвитку, глибокими соціально-економічними викликами, які на даний момент є актуальними для самого населення Африки, а також високими темпами саме економічного зростання в країні.

Багато країн Африки за останні десятиліття продемонстрували свої високі темпи в економічному зростанні, саме таким чином, країни на південь від Сахари в 2000-2010 роках переживали економічне піднесення за рахунок підвищення цін на товари, такі як: золото, мінерали, нафта та газ. Одним з позитивних сигналів для залучення інвестицій та розвитку інфраструктури стало те, що ВВП африканських країн зросло на 5-8 % на рік [1].

У деяких країнах Африки: Нігерія, Ангола, Південний Судан, Кенія – це економічне зростання відбувалось у вузьких секторах, в більшості випадків у сировинній галузі, і загалом не супроводжувалось глобальними соціальними покращеннями. Більшість країн все таки залишаються й надалі залежними від експорту природних ресурсів, що в наслідок робить їхню економіку надто чутливою до коливання цін на світовому ринку. Якщо брати до уваги, соціально-економічний розвиток Африки, то він знано гальмується через бідність населення, слабку інфраструктуру та нерівність між людьми. За офіційними даними Світового Банку, більше 40% населення Африки живе бідно. Ця цифра являється однією з найбільших у цілому світі, та відображає це, як недостатній доступ до загальних базових послуг: освіта, медицина та незадовільні умови праці, проблеми з безробіттям. Економіка країни не може забезпечити достатню кількість робочих місць для молоді (хоча Африка має одне з наймолодших населень у світі), що призводить до нестабільності та високого рівня безробіття. Також, ключовим аспектом соціально-економічного розвитку Африки є саме політична нестабільність і внутрішні конфлікти. Країни стикаються з військовими переворотами, етнічними конфліктами, що загалом негативно впливає на економічну стабільність

країни. Саме тому і Африка по цей день залишається одним із найбільших отримувачів міжнародної допомоги. Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та багато інших, щороку надають мільярди доларів для підтримки економічних реформ, соціальних програм та інфраструктурних проектів, але варто розуміти, що ця залежність від зовнішньої підтримки є одночасно і можливістю для розвитку країни, і викликом для самостійності африканських країн [3].

Інституційне та правове регулювання є базою для функціонування соціально-економічних систем. В країнах Африки цей аспект вирішує роль у забезпеченні стабільності, розвитку економіки та покращенні соціальних умов (Рис. 2.1).

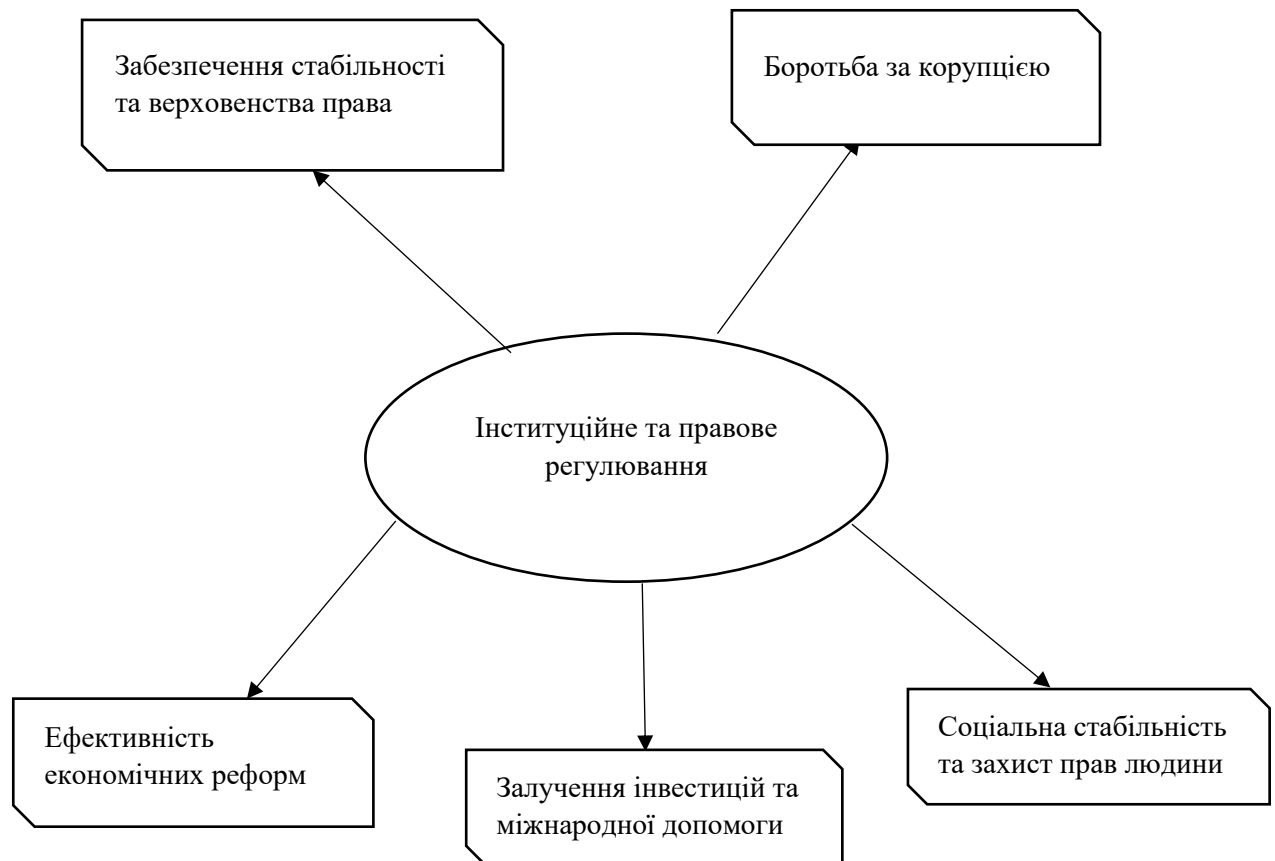

Рис. 2.1. Інституційне та правове регулювання
Джерело: побудовано автором.

Одним із ключових факторів стабільності є наявність самих ефективних інституцій, які гарантують верховність права, включаючи присутність незалежної судової системи, що функціонує правоохоронної системи та

інституцій, що забезпечує дотримання усіх законів. Одним з ключових перешкод на шляху до соціально-економічного розвитку Африки є корупція, а саме: відсутність прозорості в управлінні самими державними ресурсами. Інституційне регулювання є шкодою для впровадження економічних реформ. Країни, які прагнуть диверсифікувати економіку, залучити інвестиції та стимулювати зростання приватного сектору, потребують надійних інституцій для контролю за виконанням реформ.

Ефективні правові рамки допомагають забезпечити прозорість і підхідність під час проведення реформ, що збільшує шанси на їх успіх. Наприклад, інвестиційні закони, що забезпечують захист іноземних інвесторів, а також реформи у сфері податкового законодавства та захисту прав власності, сприяють притоку капіталу та розвитку малого і середнього бізнесу.

2.2. Аналіз інклюзивних методів управління для подолання кризових явищ країн Африки

Загалом варто зауважити, що аналіз інклюзивних методів управління для подолання деяких кризових явищ у країнах Африки є ключовим аспектом сучасної науки про управління, в принципі через який і дана країна стикається з безліччю викликами: економічна криза, політична нестабільність, зміна клімату, безробіття, нерівність між громадянами. Інклюзивні підходи не дають створювати стабільні та стійкі методи розвитку, залучаючи до цього процесу прийняття рішень різних верств населення. Саме інклюзивне управління забезпечує залучення усіх груп до загального процесу у здійсненні рішень, контролю та управління над ресурсами. Воно має на меті забезпечити представництво на усіх рівнях влади, справедливий та рівний доступ до всіх можливостей, що є загалом актуальним для Африки, де завжди була маргіналізація певних соціальних груп.

Варто виділити, основні елементи інклюзивного управління:

- політична інклюзія: це залучення до виборів і політичних рішень різних соціальних груп населення;

- соціальна інклюзія: правомірний доступ до медицини, освіти та усіх стандартних та необхідних послуг для усіх громадян;
- економічна інклюзія: забезпечення рівних можливостей для економічного розвитку, працевлаштування;
- гендерна рівність: доступ жінок до усіх політичних процесів;

Інклюзивні методи управління є перспективним шляхом для подолання кризових явищ в Африці, але вони потребують міцних інституційних основ, політичної волі та залучення широкого кола цікавих сторінок. Хоча їх впровадження може бути складним і тривалим процесом, успіх таких реформ суттєво знизить рівень конфліктів, підвищить економічну стабільність та зміцнить довіру до державних інститутів [10].

Можна виділити такі основні кризові явища в країнах Африки (Рис. 2.2):

Рис. 2.2. Кризові явища Африки

Джерело: побудовано автором.

Цей графік візуалізує масштаби та взаємозв'язки між різними кризовими явищами в країнах Африки, та показує рівень впливу різних кризових явищ у країні. Політична нестабільність, а також, гуманітарні кризи мають найбільший рівень впливу, що власне і вказує на їх критичну роль у формуванні ситуації в самому регіоні, соціальні та економічні кризи теж являються досить суттєвими, погіршують політичну ситуацію і сприяють соціальній напрузі. Екологічні проблеми та здоров'я мають середній показник,

значить є не надто критичними, але теж можуть загострювати кризові ситуації, в особливості в контексті ресурсної нестачі.

Отже, даний графік показує усю важливість підходу до управління кризами, враховуючи те як вони взаємопов'язані між собою, та який вплив несуть одне на одного.

Ключову роль у підтримці інклюзивних підходів до управління в африканських країнах через кілька основних напрямків відіграють міжнародні організації. Наприклад, Світовий банк та МВД, надають основне фінансування для проектів, які спрямовані саме на покращення соціально-економічних умов та на розвиток інклюзивних інститутів. Важливою складовою, також, завжди являлась технічна допомога, організації міжнародного рівня пропонують консультації та експертизу, власне допомагаючи країнам розробляти політику, що враховують потреби усіх соціальних груп. Вони ще забезпечують моніторинг реалізації політик, оцінюючи їхній вплив на різні верстви населення, що виявляє прогалини та коригує їх. Усі організації беруть участь у операціях миротворчого рівня, та й загалом у посередництві, що дозволяє створити стабільні умови для впровадження практик інклюзивності.

Таким чином, міжнародні організації виступають одними із важливих партнерів, у процесі переходу до більш інклюзивного управління в країнах Африки, що в результаті може посприяти сталому розвитку та стабільності країни.

Вище були згадки про технології, так от не варто про них забувати, адже вони відіграють надто важливу роль у підтримці інклюзивних управлінських практик для подолання саме кризових явищ. На даному етапі, сучасні технології забезпечують широкий доступ до інформації для усього населення. Саме це сприяє прозорості, та й загалом дозволяє громадянам країни зрозуміти політичні та економічні процеси, всі їхні тонкощі. Медіа, також, дозволяють громадянам вільно висловлювати свою думку, обговорювати проблеми та брати участь у прийнятті рішень, які безпосередньо впливають на їхнє життя. Ці фактори впливають на формування інклюзивного діалогу між суспільством

та владою. Електронні системи, які є в управлінні, покращують та надають доступ до державних послуг, щоб абсолютно полегшує цей процес, а також зменшує корупцію. Завдяки цьому сервісу люди можуть мати доступ, та створювати онлайн курси, вебінари, проводити навчання для інших людей, які не мають змоги відвідувати їх очно, це підвищує рівень обізнаності людини. Варто згадати ще про мобільні технології, які особливо важливі в сільських регіонах, де доступ до звичайних комунікацій може бути обмеженим, мобільні застосунки дозволяють збирати дані, надавати послуги.

На основі даної інформації складемо графік, який візуалізує роль технологій у підтримці управлінських практик для подолання кризових ситуацій [13] (Рис.2.3).

Рис. 2.3. Роль технологій у підтримці інклюзивних управлінських практик

Джерело: побудовано автором.

Таким чином, технології стали одним із потужних інструментів для підтримки інклюзивних управлінських практик, які ефективно допомагають реагувати на кризові явища, сприяючи при тому стабільності та й загалом розвитку в будь-яких країнах, що стикаються із викликами.

У підсумку даного розділу можна сказати, що інституційні структури та правові рамки відіграють досить таки критичну роль для формування стабільності в економічну середовищі, водночас, забезпечуючи прозорість,

відповідальність та участь усіх громадян у прийнятті загально важливих рішень, які безпосередньо впливають на їхнє життя. Проте більшість країн все таки стикаються з такими проблемами, як корупція, відсутність політичної волі, свободи слова, це все перешкоджає ефективному регулюванню.

Аналіз інклюзивних методів управління демонструє нам, що саме їхнє впровадження суттєво покращує ситуацію та має значний вплив на неї. Інклюзивність дозволяє врахувати всі інтереси громадян, що вже сприяє соціальній рівності та економічному розвитку, тому що залучення громадян до процесів управління, застосування новітніх технологій для доступності інформації, ну і безпосередньо, міжнародна підтримка, являються ключовими аспектами, які вдало здатні посприяти подоланню усіх кризових явищ.

Отже, для позитивного досягнення сталого розвитку в країнах Африки необхідно зміцнювати інституційні основи та впроваджувати у роботу інклюзивні підходи в управлінні державою. Самі ці показники дозволять не тільки ефективно реагувати на уже існуючі виклики, а й запобігти виникненню нових, а також, дозволять створити умови для стабільності країни.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ КРАЇН АФРИКИ

3.1. Вплив інклюзивних політик на економічне зростання та соціальний розвиток

Важливу роль відіграють інклюзивні політики у стратегіях соціально-економічного розвитку усіх країн, забезпечуючи цим доступ до можливостей та ресурсів для всіх громадян, незважаючи на будь-які обмеження такі як: культурні, фізичні, соціальні чи економічні. Інтегруючи інклюзивність у свої політики, держави цим же знижують нерівність і сприяють тому, щоб формувались сталі та ефективні економічні моделі. Ці фактори будуть сприяти в першу чергу стабільності та високому рівню соціального капіталу, що є основою для стійкого розвитку країни. Також, варто наголосити, що саме інклюзивний розвиток передбачає соціальне залучення, яке в принципі впливає на покращення життя найбільш уразливих груп людей та власне, держав. Екологічне включення, що враховує зазвичай, залежність потребуючих людей від їхнього власного середовища та їхню вразливість до змін у природних та екосистемних послугах, також, реляційне залучення, яке завжди вимагає усунення самих структурних причин, таких як: політика влади, бідність, такий підхід до економічного зростання, інтегрований саме у всі структурні реформи, сприяє диверсифікації економіки та її переходу до «зелених» принципів [2].

Так, як ж саме інклюзивні політики впливають на економіку та суспільство? Саме інклюзивні політики дають змогу залучати до економічної діяльності нові категорії громадян, таким чином, створюючи для них комфортні умови на ринку праці та підтримуючи їхній розвиток у професійній діяльності. Загалом, це збільшує та покращує продуктивність роботи та економічний обсяг виробництва. Долучення до економічної активності людей вразливих груп (люди з обмеженими можливостями, молодь, жінки, пенсіонери) створює унікальні можливості для розвитку нових ринків та

посилює конкурентоспроможність. В більшості країн світу одним з ключових викликів є демографічне старіння населення, що зрозуміло, понижує обсяги робочої сили, саме інклюзивні політики допомагають вирішити цю глобальну проблему, розширюючи коло осіб, яке може бути залучене до ринку праці, та підтримуючи їх на усіх етапах розвитку. Це підвищує кваліфікацію людей, їхній потенціал та й загалом збільшує кількість зайнятих.

Країни, держави, що впроваджують інклюзивні політики, підтримують ініціативи підприємств, даючи дозвіл на мікрокредитування та проводячи освітні програми з розвитку підприємництва, саме це дає можливість розвиватись малому та середньому бізнесу, що буде забезпечувати економічне зростання країни, та збільшить кількість робочих місць.

Зараз Африка впроваджує та демонструє приклади впровадження інклюзивних політик, які є спрямовані на те, щоб зменшити бідність серед населення та розвинути стійкі економічні моделі. Інклюзивний розвиток є одним з найважливіших інструментів для подолання економічних викликів у багатьох країнах Африки, таких як бідність, економічна вразливість та інші, тому що саме ця країна на постійній основі стикається з змінами у кліматі та політичною нестабільністю. Соціальне включення на цьому континенті переплітається з подоланням бідності, доступом до елементарних базових послуг, таких як освіта, медицина, житло, безпека. Більшість країн Африки розробляють програми для надання фінансової підтримки для населення, яке цього потребує, підтримують малий та середній бізнес, шляхом, як вже згадувалось раніше, отриманням мікрокредитів, а також надають базові знання для початку власної справи. Наприклад, програма грошових переказів для найвразливіших верств населення діє у Кенії, це включає допомогу для людей з інвалідністю, сиріт та пенсіонерів. Реалізація навчальних програм для людей молодого віку діє у Республіці Південної Африки, воно спрямоване на започаткування та створення робочих місць для них, молодь має змогу здобувати необхідну освіту, це дає змогу бути затребуваними на ринку праці.

Одним з факторів, що неабияк гостро впливає на африканський континент є зміна клімату, варто зауважити, що більшість населення Африки безпосередньо залежить від аграрного сектору, саме інклюзивні політики приділяють увагу у підтримці громадян, які безпосередньо залежать від природного ресурсу, запроваджуючи екологічні заходи, які допомагають адаптуватись до змін у кліматі, які відбуваються дуже часто.

Програми, які проводять, наприклад:

- у Нігерії та Буркіні-Фасо діють проекти для відновлення земель та їхнього захисту, вони зазнали деградації, через заліснення, збереження ґрунтів і використання стійких методів для ведення господарства сільського типу;
- у Мароко існує дуже масштабний проект сонячної енергетики, який дає доступ для отримання екологічної електроенергії, щоб зменшує використання звичайних джерел отримання електрики.

Всім відомо, що більшість країн Африки стикаються з проблемами нерівності та політичної нестабільності. Там, також, було започатковано заходи, які були спрямовані на усунення причин нерівності та реалізації усіх необхідних умов для соціальної згуртованості. В Уганді проводиться політика децентралізації, що дає повноваження усім громадянам місцевості у прийнятті рішень, залучаючи їх до програм, які були створені та забезпечуючи цим рівномірний розподіл ресурсів. Саме це сприяє та буде сприяти зниженню нерівності, а також збільшить участь громадян у процесах управління. Наприклад у Руанді, після важких часів, та наслідків, які вона понесла після цього, було впроваджено програми для примирення, які об'єднують населення між собою та загалом, зменшують цим напруження між ними [19]. Всі ці програми базуються на підтримці для бідних громад. Загалом, можна сказати, що саме інклюзивні політики являються ключовим елементом для економічного зростання. Вони розширюють економічну участь, підвищують продуктивність, сприяють зниженню нерівності між громадянами, а також,

посилюють соціальну інтеграцію, яка саме забезпечує стабільність у країні та підтримку усіх державних реформ.

Збалансована соціальна політика та перерозподіл ресурсів мають значний вплив на зменшення соціальних розбіжностей і боротьбу з бідністю. Соціальні ініціативи та механізми підтримки допомагають подолати соціально-економічну кризу, надаючи необхідну допомогу тим, хто опинився в складних фінансових умовах [23].

Отже, саме Африку можемо взяти, як приклад континенту, що безпосередньо застосовує у своїй практиці інклюзивні підходи до соціально-економічного розвитку країни. Африка здійснює важливі кроки для вдосконалення життя для своїх громадян, забезпеченню стійкості до будь-яких змін клімату, завдяки політикам, які є спрямованими на соціальне, екологічне та реляційне включення. Саме ці всі фактори дозволяють та допомагають створити умови для тривалого та стабільного економічного зростання, закласти базу для сталого розвитку країни на принципах рівності громадян та екологічної відповідальності.

3.2. Шляхи вдосконалення діяльності міжнародних та державних інституцій для подолання соціально-економічної кризи

Для ефективного подолання соціально-економічних криз та для забезпечення сталого розвитку країн необхідно скоординувати зусилля державних та міжнародних інституцій, тому що саме вони відіграють ключову роль у започаткуванні та розробці цих стратегій, запровадженні реформ, які безпосередньо спрямовані на зменшення бідності та нерівності між населенням. Хоча, з огляду на теперішні виклики, їх потрібно вдосконалювати шляхом оптимізації всіх структур, посилення фінансової підтримки та швидкої реакції у реагуванні на кризи.

1. Підвищення ефективності міжнародних інституцій.

Такі міжнародні організації, як МВФ (Міжнародний валютний фонд), ООН та Світовий банк, саме вони надають підтримку країнам, які знаходяться у кризових ситуаціях, надаючи фінансову допомогу, консультації у різних

напрямах. Однак, щоб це все працювало ефективно потрібно, по-перше, оптимізувати фінансову допомогу та посилити умови її надання, тобто, якщо забезпечити швидкий та менш бюрократичний доступ до усіх фінансових ресурсів, то це допоможе країнам набагато швидше реагувати на кризи, які виникають. Варто наголосити, що такі організації, як Світовий банк і МВФ уже розробляють механізми для того, щоб надавати підтримку та допомогу країнами, які мають низький рівень доходу, які постраждали від соціально-економічної кризи. Важливим у цьому напрямку, є така підтримка як, гранти, кредити, але вони мають бути спрямовані на конкретні потреби, це може бути розвиток інфраструктури, медицини, освіти. Також, важливою складовою є програми з екологічного розвитку та стійкості, є кліматичні зміни, які безпосередньо впливають на саму Африку та й загалом на всі країни, що розвиваються, ці організації мають посилити програми фінансування та підтримку «зелених» технологій. Це дасть змогу адаптуватись країнами до екологічних змін, а також знизить залежність до стандартних, неекологічних шкідливих джерел енергії.

Міжнародні інституції повинні розробляти та запроваджувати програми для сприяння стабільності, особливо в цих регіонах де є ризик політичних конфліктів, саме більшість африканських країн стикаються з проблемами соціальних конфліктів та питаннями політичної нестабільності, тому ці проекти є важливими [16].

2. Зміцнення ролі державних інституцій у соціально-економічному розвитку

На державному рівні інституції мають посилювати усі свої можливості для максимально ефективного реалізації всіх програм, які безпосередньо спрямовані на забезпечення сталого розвитку. Напрямки вдосконалення включають:

- підвищення ефективності управління: щоб інституції державного рівня мали довіру від населення і могли отримувати міжнародну допомогу, потрібно забезпечити прозорість, демократію та звітність у

використанні всіх фінансів, наприклад, у деяких африканських країнах є спеціальні програми, які борються із корупцією, для того, щоб отримувати міжнародні інвестиції та розподіляти цю підтримку відповідно до потреб.

- підтримка місцевого бізнесу та забезпечення людей робочими місцями: інституції держави мають забезпечувати комфортні умови для малого та середнього бізнесу, щоб той міг економічно розвиватись. Велика частина населення Африки зайнята в неформальному секторі економіки, тому важливим є доступ до фінансування, розробка до навчання та ресурси для реалізації і розвитку малого бізнесу;
- розвиток інфраструктури: інституціям необхідно приділяти особливу увагу медицині, освіті та розвитку інфраструктурі, щоб населення було забезпечено доступом до необхідних послуг. Африка реалізує спеціальні програми розширення доступу до освіти для молоді та жінок, адже це сприяє зниженню бідності та підвищенню кваліфікації робочої сили.

3. Розширення співпраці між міжнародними та державними інституціями

Співпраця між державою та міжнародними організаціями дозволяє досягти кращих результатів для подолання криз різного рівня та забезпечити сталий розвиток. Африка співпрацює з організаціями міжнародного рівня, такими як Африканський банк розвитку та Програма розвитку ООН, які надають підтримку країні. Саме цей банк надає підтримку програмам екологічної адаптації, проектам з відновлення земель, та програмам розвитку джерел енергії. Ця співпраця дозволяє швидше адаптуватись до змін у кліматі та зводить до мінімуму наслідки негативного характеру. Також. Ці організації надають підтримку проектам по розвитку торгівлі та інфраструктури між країнами Африки, безпосередньо через Африканський союз та Африканську континентальну зону вільної торгівлі, саме ця співпраця дозволяє створювати нові ринки, зменшувати економічну залежність від експорту сировинних товарів та сприяє економічному зростанню [14].

Отже, саме вдосконалення співпраці між державними та міжнародними інституціями є найважливішим та найнеобхіднішим кроком для того, щоб подолати соціально-економічну кризу у країнах, які розвиваються, так як Африка. Саме підвищення прозорості та ефективності усіх державних інституцій, оптимізація міжнародної допомоги, розвиток співпраці створюють комфортні умови для економічного розвитку, подолання бідності та покращення житті громадян країни.

ВИСНОВКИ

Соціально-економічні кризи у сучасному світі стають викликом для більшості країн світу, не винятком є ж і сама Африка, де присутня економічна та політична нестабільність, постійні зміни у кліматі, які тягнуть за собою низку негативних загострюючих проблем. Як показує аналіз, то саме удосконалення підходів до управління кризовими ситуаціями, співпраця між міжнародними та державними інституціями, не менш важливими є, також розвиток інклюзивних політик, дозволяє покращити ситуацію у країні. Було визначено, що насамперед соціально-економічна криза, являється явищем, яке об'єднує між собою аспекти соціальні, політичні та економічні. Кризи самі класифікуються за типами: фінансовими, політичними, соціальними та іншими. На основі аналізу теоретичних підходів до криз було виявлено, що соціально-економічні чинники, мають вагомий вплив на якість життя населення та економічний розвиток держави. Вони охоплюють економічні, соціальні, політичні та екологічні аспекти, й виникають внаслідок низки факторів, таких як: глобалізація, політична нестабільність у країні та зміни в кліматі. Кризи найбільше відображаються на вразливих верствах населення, за рахунок чого збільшується рівень бідності, соціальної напруги та нерівності між людьми. Це особливо актуально для країн Африки, адже вони на постійній основі стикаються з цими численними викликами.

Соціально-економічні кризи є результатом складного поєднання економічних, політичних, соціальних, екологічних та глобальних чинників, які взаємодіють між собою, створюючи умови для глибоких потрясінь у суспільстві та економіці. Основні характеристики соціально-економічних криз включають порушення економічного балансу, зниження рівня життя населення, погіршення соціальних умов і підвищення соціальної напруженості. Основні причини криз можуть бути економічного характеру, такі як фінансові потрясіння, інфляція або дефляція, політичні проблеми, включаючи нестабільність і конфлікти, соціальні чинники, такі як нерівність і безробіття, а також екологічні та глобальні фактори. Особливості соціально-

економічних криз у різних регіонах світу демонструють, що кожен регіон має свої унікальні проблеми і виклики. В Африці, наприклад, соціально-економічні кризи часто пов'язані з залежністю від сировинних ресурсів, політичною нестабільністю, високим рівнем бідності, екологічними проблемами та відсутністю достатньої інфраструктури. Вплив соціально-економічних криз на суспільство і економіку є багатограним. Економічні наслідки можуть включати зниження виробництва, підвищення безробіття, зменшення доходів та соціальних витрат. Соціальні наслідки можуть включати погіршення якості життя, збільшення соціальної напруженості і політичної нестабільності. Ці фактори взаємодіють, формуючи складні умови, які потребують комплексного підходу до вирішення кризових ситуацій. Таким чином, розуміння теоретичних основ соціально-економічних криз є ключовим для розробки ефективних стратегій їх подолання. Глибокий аналіз причин і наслідків криз допомагає визначити пріоритети в політиці та економічних реформах, спрямованих на стабілізацію ситуації та покращення умов життя населення.

Не менш важливу роль у стабілізації соціально-економічного середовища відіграють саме міжнародні та державні інституції. Розроблені проекти та програми адаптації до кліматичних змін, інвестиції у відновлювальні джерела електроенергії та підтримка громад місцевості може мінімізувати вразливість людства до наслідків кризових ситуацій.

Для позитивного досягнення сталого розвитку в країнах Африки необхідно зміцнювати інституційні основи та впроваджувати у роботу інклюзивні підходи в управлінні державою. Самі ці показники дозволять не тільки ефективно реагувати на уже існуючі виклики, а й запобігти виникненню нових, а також, дозволять створити умови для стабільності країни.

У підсумку, можна сказати, що інклюзивні політики є одним із важливих компонентів саме для подолання соціально-економічних криз, особливо у країнах Африки, тому що вони сприяють довготривалому сталому розвитку. Подолання цієї кризи вимагає комплексного підходу, який вимагає інклюзивні

методи управління, розвиток «зеленої» економіки та безпосередню активну участь у міжнародних організаціях.

Список використаних джерел:

1. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnace023.pdf
2. Левенець Ю., Шаповал Ю. Політична енциклопедія. Київ: Парламентське видво, 2011.
3. <https://ird.gov.ua/irdp/p20200039.pdf>
4. Шатайло О. Кризи соціально-економічних систем: прояви та ознаки. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2.
5. Кіслов Д.В. Гібридні кризи соціально-економічних систем. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 10
6. Прийма С.С., Приймак В.І. Теоретичні основи трактування поняття «соціально-економічні процеси в ринковій економіці». Причорноморські економічні студії. 2020
7. <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2020/3.pdf>
8. Сидорович О. Інституціональний контекст класифікації та типологізації соціально-економічних систем. Економічна теорія. 2017. № 2.
9. https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/Analysis_of_Adaptation_Components_in_African_NDCs_2019.pdf
10. Кіслов Д.В. Гібридні кризи соціально-економічних систем. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 10.
11. The White House. "National Security Strategy of the United States of America". September 2002. Accessed on 12 February 2014.
12. file:///C:/Users/Maks/Downloads/ajol-file-journals_376_articles_117419_submission_proof_117419-4489-325535-1-10-20150521.pdf
13. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23405/1/Inkl_econ.pdf
14. Левенець Ю., Шаповал Ю. Політична енциклопедія. Київ: Парламентське видво, 2011
15. Ватченко О.Б., Шаранов Р.С. Генезис поняття «криза» у розвитку соціально-економічних систем. Бізнес-навігатор. 2019.

- 16.Владика Ю.П. Кризові стани в економіці: причини та наслідки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017.
- 17.Шатайло О. Кризи соціально-економічних систем: прояви та ознаки. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2
- 18.Ellis, S. “West Africa’s international drug problem”. African Affairs 108/431. April 2009. 173.
- 19.Сундук А.М. Управління розвитком національної економіки в умовах глобальних викликів і загроз / А.М. Сундук. – К.: Логос, 2012.
- 20.Сидорович О. Інституціональний контекст класифікації та типологізації соціально-економічних систем. Економічна теорія. 2017. № 2.
- 21.Mills, G. “Africa’s new strategic significance”. The Washington Quarterly 27/4.
- 22.<https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/6a9f33a07ff9a208743ba17bc6709d07.pdf>
- 23.Герман Л., Троніцька Т. Соціально-економічний розвиток країн Африки: Кризові явища та напрями їх подолання. Збірник тез доповідей. ЗУНУ. 2024. (301-304).
24. Іващук І., Герман Л., Ксенжук О. Передумови інтеграції економік країн Африки на південь від Сахари в глобальний простір. Журнал « Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. № 6.